Опорний конспект · 2.8. Лексика за вживанням

Українська мова · Підготовка до НМТ · Розділ 2. Лексикологія

1. Два полюси · головна ознака

Загальновживана — ядро мови: хліб, мати, іти.
Обмеженого вживання — усе інше.

> Загальновживане слово — **без позначки** у словнику.
> Обмеження: **професійні** · **територіальні** · **стилістичні**.

2. Термін проти професіоналізму

Ознака	ТЕРМІН	ПРОФЕСІОНАЛІЗМ
що це	офіційна точна назва	неофіційна назва фахівців
словник	є (**спец., мед., юр.**)	**поза словником**
стиль	нейтральний	емоційний
приклади	морфема · позов; **загальнонаукові**: аналіз	шапка · кесарево · баг · залізо

3. Діалектизми

Наріччя	Говори
північне	полісся
південно-західне	галицькі, карпатські
південно-східне — основа літ. мови	наддніпрянські, слобожанські

види **лексичні** (ґазда = господар) · **етнографічні** (бринза) · **семантичні** (вуйко = «ведмідь») · фонетичні, морфологічні.

ґазда — господар · файний — гарний · банувати — сумувати · плай — стежка · легінь — юнак · крисаня — капелюх.

> Функція — **місцевий колорит**: Стефаник, Черемшина.

4. Вісь: книжн. ← нейтральне → розм.

Шар	Де доречний	Приклади
книжн.	наука, документ	вельми · позаяк
нейтральне	будь-де	дуже · тому що
розм.	неофіційне, у нормі	балакати · дітлахи
просторіччя	поза нормою	патякати · пузо
жарг./сленг	«свої»	шпора · завалити
арго	таємність	лірників

5. Позначки у словнику

Позначка	Шар
немає	загальновживане
розм.	розмовне
діал.	діалектне
спец. · мед. · юр.	термін
книжн. · жарг.	книжне · жаргон

ҐА́ЗДА, и, ч., *діал.* Господар.
БАЛА́КАТИ, *розм.* Розмовляти.

> Позначка може стояти при **окремому значенні**: склеп (*діал.* крамниця).

6. Алгоритм · пастки

1. І в побуті, і в новинах? → **загальновживане**.
2. Є точна дефініція? → **термін**.
3. Назва фахівців поза словником? → **професіоналізм**.
4. Різниця лише в місцевості? → **діалектизм**.
5. «Домашнє», зрозуміле всім? → **розмовне**.
6. Слово однієї групи? → **жаргон**.

- у рядку «всі загальновживані» шукай **підозріле**;
- два шари: операція, корінь, шапка — читай контекст;
- жаргонізм серед розмовних: **шпора**;